

DE SNEEUWGORS

Henk van den Brink

Men stelle zich een vorstperiode voor zoals in de afgelopen winter voorafgaande aan de elfsteden-tocht. Het vriest zo hard dat ook de Waddenzee een ijsvlakte dreigt te worden. Aan de kust ontstaat een fascinerend soort poollandschap van sneeuwvlaktes en ijsschotsen. Elk moment verwacht je een ijsbeer op zo'n schots te zien langsdrijven. De meeste vogels hebben een goed heenkomen gezocht in zuidelijke richting; toch zijn er nog wel een paar over. De vogelaar die, goed ingepakt en een thermoskan met warme koffie onder handbereik, de snijdende oostenwind durft te trotseren, treft bijvoorbeeld een groepje vogels met de bouw en het formaat van vinkachtigen. Op de grond lijken ze bruingrijs, maar als ze opvliegen valt ineens een heleboel wit op. Het zijn sneeuwgorzen; die behoren tot de meest winterharde onder de vogels. Ze zijn dan ook afkomstig uit het hoge noorden. De sneeuwgorz is de noordelijkst broedende zangvogel: een flink deel van het broedgebied ligt ten noorden van de poolcirkel.

In ons land is het een echte wintergast, die hoofdzakelijk langs de kust voorkomt. Het talrijkst is hij in het waddengebied. We kunnen sneeuwgorzen aantreffen op de waddeneilanden, zowel aan de Noordzee- als aan de Waddenzeekant. We vinden ze ook aan de Friese en Groningse noordkust en langs het Usselmeer. Meestal zijn het groepjes van een paar tot enkele tientallen vogels, een enkele keer grote troepen van honderden exemplaren.

Die groepjes sneeuwgorzen vormen in vlucht een karakteristiek gezicht. Door de dansende, dwarrelende manier van vliegen en de oplichtende witte vlekken op de vleugels lijken het wel voorbijrijvende sneeuwvlokken. Het zijn vooral de mannetjes, die het wit op de vleugels vertonen. Bij de vrouwtjes is het witte veld veel kleiner. Verder hebben sneeuwgorzen nog wit op de staart en aan de kop en ook de onderzijde is min of meer wit. In het algemeen hebben de mannetjes op alle onderdelen meer wit. Overigens is ook de individuele variatie in verenkleed groot. De bovenzijde bestaat uit een mengeling van zwart en verschillende tinten bruin, van grijsbruin tot warm roodbruin, het laatste weer voornamelijk bij de mannetjes. De snavel is okergeel, de poten zijn zwart. Deze beschrijving heeft betrekking op het winterkleed; in de zomer is het manne-

te geheel uitgevoerd in de kleuren pikzwart en sneeuwwit.

In Nederland kunnen we een enkele maal wel een sneeuwgorz in zomerkleed aantreffen, bijvoorbeeld in april of zelfs mei. Maar ze verblijven hier toch vooral in de periode oktober/maart. In de voorwinter is hun aantal het grootst. In oktober en november vindt in het waddengebied veel doortrek van sneeuwgorzen plaats naar zuidelijker gebieden: zuidelijker in Nederland, en verder België, Noord-Frankrijk en (Zuid-)Engeland. Minstens zoveel sneeuwgorzen brengen in het waddengebied de winter door. Je zou verwachten dat er in het voorjaar weer doortrek te zien is, maar dan noordwaarts richting broedgebieden. Daarvan is echter niets te merken. Of dat nu komt doordat de vogels zich in het voorjaar onopvallender gedragen (kleinere groepen/meer 's nachts trekken?) of misschien doordat ze in het voorjaar een andere route volgen, is volledig onbekend. Feit is dat de sneeuwgorz in het voorjaar geruisloos uit ons land verdwijnt na in de herfst met enig vertoon te zijn binnengevallen.

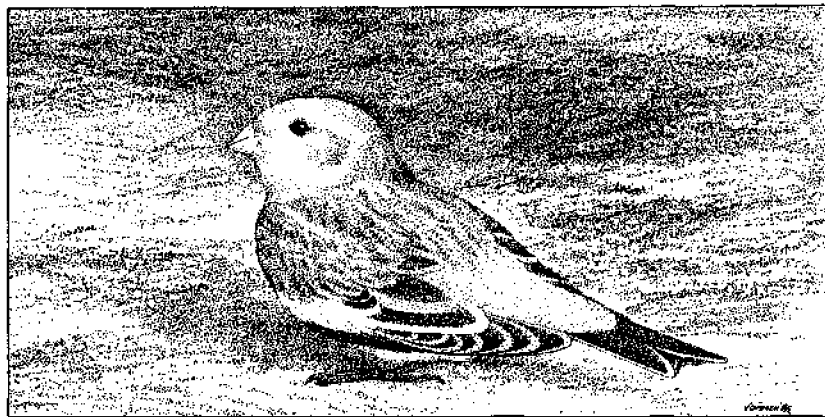
Wat betreft het voorkomen in de echte wintermaanden: het lijkt er een beetje op dat het aantal sneeuwgorzen bij een koude inval toeneemt, waarschijnlijk betreft het dan vogels, die eerst noordelijker of oostelijker hebben vertoefd, maar die het daar te bar is geworden. Verder lijkt het er op, dat we ze tijdens strenge vorstperiodes wat meer in het binnenland aantreffen.

Dat zou wel eens te maken kunnen hebben met het onbereikbaar worden van voedsel aan de kust. Zelfs voor een sneeuwgorz zijn er grenzen.

Ook onder normale omstandigheden begeven sneeuwgorzen zich wel eens in het binnenland. We vinden ze dan op bouwland, braakliggend terrein, zandvlaktes en bermen. In Drente werden er tussen 1969 en 1980 173 gezien. De meeste van die waarnemingen werden door één en dezelfde persoon gedaan; dat komt doordat die als een van de weinigen er op verdacht is dat je het beestje ook buiten de kustzone kunt aantreffen. Waaruit je de konklusie mag trekken dat sneeuwgorzen landinwaarts waarschijnlijk meer voorkomen dan de meeste mensen denken. De vogels vallen er veel minder op dan aan de kust omdat de groepen veel kleiner zijn; vaak zijn het maar enkelingen.

Broedgebied

Het broedgebied van de sneeuwgorz strekt zich uit rond de hele noordelijke poolcirkel. Het Europese broedgebied omvat IJsland, Schotland, Skandinavië en Noord-Rusland. De sneeuwgorz bewoont er — net als in 'n winterkwartier eigenlijk — de kaalste, meest verlaten en onherbergzame gebieden. Om bijvoorbeeld 'n broedplaats in het Skandinavische gebergte te vinden moet je de hoogste bergtoppen beklimmen. Daar waar vrijwel niets meer groeit behalve korstmossen en waar alleen kale, dan wel met sneeuw bedekte

Mannetje sneeuwgorz

rotsen overblijven, begint het leefgebied van de sneeuwgorz. Weinig andere vogelsoorten houden het daar nog uit; vaak zijn alpensneeuwhoentjes en paarse strandloper het enige gezelschap. Verder noordelijk treffen we de sneeuwgorz aan op kale rotsige toendra (daar hoeven we niet zo hoog om kaal landschap te vinden) en daarnaast broedt hij veel aan rotskusten. Het nest wordt vaak gemaakt in nauwe en diepe rotspleten, goed verstoppt en moeilijk bereikbaar voor eventuele roofvijanden.

Hij komt echter ook talrijk voor in dorpen en andere menselijke nederzettingen in het Arktische gebied. Daar maakt hij dankbaar gebruik van allerlei kunstmatige nestgelegenheden in de vorm van dakpannen, nestkasten, bergen oudroest, houtstapels en dergelijke: kieskeurig is hij niet en schuw evenmin.

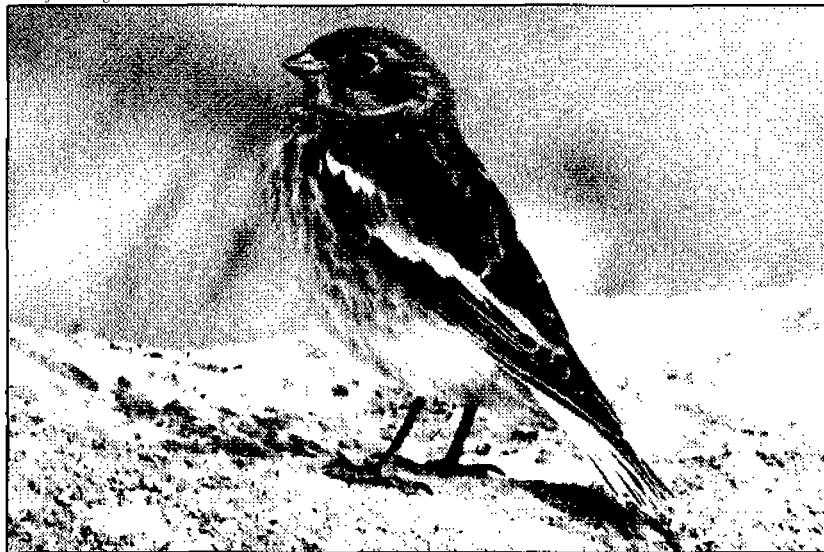
Voedsel

Het voedsel bestaat in de broedtijd, en vooral wanneer er jongen zijn, vrijwel uitsluitend uit insecten. Jan P. Strijbos beschrijft in het verslag van zijn zwerftochten op Spitsbergen, hoe hij zich telkens weer verbaast over het gemak en de behendigheid waarmee de sneeuwgorz insecten weet te bemachtigen. Vanuit z'n schuilhut bij een nest met jongen ziet hij het mannetje steeds maar weer aankomen met een snavel vol kleine zwarte vliegjes. Wanneer hij vervolgens zelf de plaatsen afzoekt waar de sneeuwgorz z'n buit bemachtigt, vindt hij slechts met moeite een enkel vliegje.

Natuurlijk is er, vooral in de wat zuidelijker delen van het broedgebied, ook vaak gedurende een korte periode in de zomer een overdaad aan het genoemde voedsel, zoals menig toerist in die streken tot z'n spijt ondervonden zal hebben.

Het zal sommige insecteneter blijkt te zijn. Immers, zijn gorz niet gezien hun dikke snavels — net als vinken en mussen, waarmee ze verwant zijn — zaadeters? Zo simpel ligt het dus niet altijd. We zagen al dat de sneeuwgorz vrijwel vegetatielose gebieden bewoont. Als er al wat groeit dan zijn dat hele kleine plantjes, kortom: veel plantaardig voedsel is er niet. De sneeuwgorz is dus wel genoodzaakt om zich toe te leggen op

Vrouwje sneeuwgorz

het vangen van insecten, het enige voedsel dat voldoende voorradig is. Buiten het broedseizoen schakelt hij wel degelijk over op plantaardig voedsel. Zo treffen we hem aan onze kusten vaak aan in de aanspoelselzone, waar hij allerlei eetbare resten weet op te scharrelen. Al met al is hij uitstekend aan de wisselende omstandigheden aangepast.

Voorbijrijvende sneeuwvlokken

Over de trekroutes van de sneeuwgorz is erg weinig bekend. Bij de meeste soorten weten we daar vrij veel van aan de hand van terugmeldingen van geringde vogels. In het overwinteringsgebied worden wel veel sneeuwgorzen geringd, maar ze worden zelden of nooit uit de meestal zeer afgelegen broedgebieden teruggemeld, terwijl daar ook nauwelijks of niet geringd wordt. Uit de weinige gegevens die beschikbaar zijn blijkt dat Nederlandse sneeuwgorzen waarschijnlijk voor een deel uit Scandinavië komen (wat je op het eerste gezicht ook zou verwachten), maar er bestaan ook vermoedens dat er broedvogels van Zuidoost-Groenland bij zijn. In een deel van het broedgebied staat de sneeuwgorz trouwens als standvogel te boek. 's Winters is het een echte zwerfver. Zelden verblijven groepen lang op één plek; dat kan ook niet willen ze aan de kust komen. Iedere vogelaar die wel eens aan de kust komt is dan ook vertrouwd met het beeld van een groepje langsvliegende sneeuwgorzen: voorbijrijvende sneeuwvlokken.